

Микола Железняк

Народився 17 квітня 1960 р. в смт Березна Менського району на Чернігівщині. Після служби у війську навчався у Київському педагогічному інституті на філологічному факультеті, який закінчив у 1985 р. Того ж року вступив до аспірантури Інституту мовознавства АН УРСР, де 1989 р. захистив кандидатську дисертацію з української діалектології. З 1990-го — учений секретар сектору суспільних наук Президії АН УРСР. У 1991—1998 рр. — заступник Українського міжнародного комітету з питань науки і культури при НАН України. У 1998—2005 рр. очолював Координаційне бюро Енциклопедії сучасної України НАН України. Від 2005 р. — заступник директора з наукової роботи Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, що створений на базі Координаційного бюро Енциклопедії Сучасної України

НАН України. Має близько 100 наукових публікацій з біографістики, проблем української діалектології, сучасної української мови, її історії та функціонування в сучасному суспільстві, зокрема й української діаспори.

«ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ» — НОВА СТОРІНКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

За роки незалежності в Україні видано низку енциклопедій, зокрема одностомну енциклопедію «Українська мова», тритомну «Економічну енциклопедію», шеститомну «Юридичну енциклопедію», чотири томи «Енциклопедії історії України» (в 10-ти томах), перший том «Музичної енциклопедії», здійснюється або заплановане видання ще майже двадцяти галузевих енциклопедій та шести енциклопедичних словників і довідників. Серед них Енциклопедія Сучасної України займає особливе місце, оскільки це перша універсальна енциклопедія, що твориться в незалежній Україні, укладачі якої поставили за мету подати сьогодення та історію України у всіх вимірах.

Ідея створення Енциклопедії Сучасної України виникла у проф. А. Жуковського, щоправда, спочатку була думка допов-

нити та осучаснити 11-томну Енциклопедію Українознавства (ЕУ). Теоретично провести таку роботу здавалося абсолютно можливим, однак практично вона виявилася нездійсненна. По-перше, з часу створення ЕУ минуло чимало років: видання всіх 10 томів (11-й — доповнюючий) розтягнулося на кілька десятиліть: 1 том вийшов з друку у 1955 року, а 10-й — у 1984 році. Поза цією Енциклопедією опинилися події, персони цілого десятиліття, якщо брати відлік від 10-го тому, а якщо від 1-го, то й півстоліття. По-друге, обмеженість джерельної бази відбилася на повноті інформації в ЕУ. Окрім того, зібраний величезний матеріал і те зацікавлення, яке виявила до ЕСУ широка громадськість, підказували, що це має бути цілком самостійна оглядова Енциклопедія, з власним обсягом матеріалу, власними принципами його добору й інтерпретації, власним науковим і творчим обличчям. Для кращого розуміння сучасних процесів державотворення в ЕСУ було включено певну кількість статей про організації та осіб, які позитивно чи негативно впливали на події в сучасній Україні, з попередніх періодів, насамперед української державності 1917—1920 рр. Ці організації і персоналії часто згадуються при трактуванні багатьох питань з різних галузей життя сучасної України, але вони не всі були представлені в правдивому висвітленні, і це деформувало погляди наших земляків про недавнє минуле. Для укладачів ЕСУ межі української сучасності сягають, принаймні, початку ХХ століття, саме тому Енциклопедія Сучасної України є Енциклопедією України і охоплює усі вияви цього періоду. За всієї умовності будь-яких періодизацій, столітній часовий масив виділяється як певна цілість і хронологічно, і під кутом зору історичної подійності. Енциклопедія Сучасної України — в певному значенні унікальний проект, оскільки на сьогодні немає енциклопедій, що охоплювали б за столітній період всі сфери життєдіяльності цілої країни. З історичного погляду ХХ століття — надзвичайно цікавий період: це і час відновлення української державності у 1918 році, і її втрата, і об'єднання українських земель, і, нарешті, незалежність 1991 року та становлення сучасної Української держави.

Завдання ЕСУ — побачити й інтерпретувати нове, що з'явилося в житті суспільства, і включити його в багатющу, справді грандіозну картину реальної України в усіх аспектах, причому на рівні всіх регіонів, що особливо важливо з огляду

на активізацію регіонального життя в Україні. Ця картина здатна буде зміцнити надію і викликати почуття гордості за свою країну в її громадян, а зацікавленим чужинцям дасть більш поважне уявлення про Україну. Керуючись принципом соборності, ЕСУ прагне охопити всі українські землі та регіони, особливо звертаючи увагу на ті, яким в ЕУ і УРЕ приділялося менше уваги, і тим самим спричинитися до скріплення одноцілості України. Керуючись державним принципом, ЕСУ всіх громадян України, незалежно від етнічно-національної чи релігійної приналежності, трактує однаково. Національним меншинам присвячено значну кількість матеріалів. Україна не живе відтяти від інших країн Європи і світу, тому в ЕСУ приділяється належна увага сусідам України, висвітленню значення Української держави для стабільності і рівноваги сил у південно-східній Європі. Не забуто й про інші країни, з якими Україна має політичні, економічні чи культурні зв'язки.

Для будь-якої енциклопедії найважливішим є питання принципів і критеріїв добору та опрацювання матеріалу, зокрема персоналій. Не лише формальними ознаками (науковий ступінь, почесні звання, приналежність до творчих спілок тощо, яких, звичайно, не може ігнорувати жодна енциклопедія, керується ЕСУ. Елементарна справедливість і здоровий глузд підказують, що ці ознаки не повинні бути абсолютною нормою, тому в ЕСУ поставлено завдання — належно оцінити внесок в українське життя всіх діячів української культури, науки, політики, громадського життя, а не лише тих, хто вже отримав офіційне визнання. Адже серед молодих діячів та митців є багато тих, котрі вже сьогодні визначають новаторські тенденції, за якими майбутнє.

ЕСУ замислювалася як така, що дасть антропологію різних видів діяльності. Саме через це в ній переважає кількість персоналій над загальними статтями. ЕСУ вперше серед видань такого типу подає величезний блок статей-персоналій про науковців, митців, спортсменів, літераторів, політичних, громадських, державних діячів. Критерієм відбору є реальний внесок особи в розвиток науки, культури, господарства, громадських інституцій України. Для укладачів ЕСУ кожна творча особистість становить цінність. Створивши ЕСУ, ми врешті усвідомимо, наскільки багатогранно талановитий наш народ. Творчий колектив ЕСУ вводить в історичний та науковий обіг велику кількість ра-

ніше замовчуваних чи з ідеологічних причин «забутих» видатних українців, подаючи уточнені біографічні дані.

У своїй діяльності головна редакція керується єдиним критерієм — представити події, факти, організації, персоналії у правдивому світлі, бути, по змозі, якнайбільш об'єктивною, бо тільки в такому разі енциклопедія буде сповняти своє завдання незалежно від часу, простору, суспільних змін. Значний блок статей в ЕСУ присвячено науковим напрямкам і поняттям. Переважну більшість підготували провідні фахівці інститутів НАН України та вузів.

ЕСУ добре ілюстрована. За незначним винятком статті-персоналії містять світлину, загальні статті — схему, таблицю чи інші ілюстрації. Іконографічний матеріал редакція трактує як розширення поданої у статті інформації. В ЕСУ вміщено значну кількість карт, зокрема на кожну область, район. До багатьох статей ЕСУ подано докладну бібліографію.

ЕСУ — багатотомне видання, що містить близько чи понад 3000 статей в кожному томі. Нині видруковано 7 томів ЕСУ: I том (літера «А») з'явився друком у 2001 році, містить 2732 статті, 1628 ілюстрацій, 50 таблиць та схем, 12 карт; II том («Б–Біо») з'явився друком у 2003 році, містить 3644 статті, 3172 ілюстрації, 33 карти; III том («Біо–Бя») з'явився друком у 2004 році, містить 3155 статей, 2640 ілюстрацій, 19 карт; IV том («В–Вог») з'явився друком у 2005 році, містить 3015 статей, 2486 ілюстрацій, 29 карт; V том («Вог–Гн») з'явився друком у 2006 році, містить 3198 статей, 2642 ілюстрації, 20 карт; VI том («Го–Гю») з'явився друком у 2006 році, містить 3289 статей, 2846 ілюстрації, 14 карт; VII том («Г–Ді») з'явився друком у 2007 році, містить 2645 статей, 2522 ілюстрації, 14 карт.

Енциклопедії створюються довго, необхідна значна підготовка роботи та добра джерельна база. Певною мірою ми здійснюємо дві роботи паралельно — видаємо ЕСУ і створюємо Банк даних. Банк даних ЕСУ знаходиться на електронних носіях, що дозволяє швидко групувати інформацію за галузями, авторством, датами. Це відкриває широкі можливості для підготовки різноманітних галузевих енциклопедій, словників та електронного Internet-варіанта. Підхід, застосований при створенні ЕСУ уможливорює її постійне доповнення та внесення коректив.